

Лурски записи – Биљана Ковачевић

*

**

Кућа Јована Јовановића Змаја у Сремској Каменици данас не изгледа као музеј. Требало би је средити, скинули су натпис с именом великог песника, па кад се у јесен прође улицом којом су некад његова деца трчала, да није других сећања, тешко би ко застао и осмотрио прозоре, па замислио унутрашњост и тамне зидове међу којима се збивала породична драма. Међутим, песници пишу да после њих не би ко морао да води рачуна о њиховом наследству, јер у аманет остављају своја дела, трајнија од сувог и похабаног малтера.

Не знам како је Змај постао велики стваралац, али знам зашто. Био је велики човек.

Ако оставимо по страни његову љубавну и сатиричну поезију, у којој је и страствени љубавник и критичар оштрог пера, треба прочитати једно његово писмо које шаље Ружи Личанин, девојци која ће касније постати његова жена. У том писму Змају је тек двадесет и осам година, но у оно време стасао за женидбу, хита да што пре каже шта му је на души, али благо, као да повија дете у колевци, па не жели да га повреди и пробуди. Назива је милом, чуди се где се речитост притајила, а хартија намножила, кô да ће трактат исповедати, а неће, само ће је замолити да његове реченице прочита, па му каже, ако је срце још њено, осећа ли исто што и он. На крају љуби написано, као да њу љуби и шаље писмо

кришом, да мајка не види и не зачуди се откуд оволико храбрости у тек љубавном заносу. А Ружа одговара – „Срце је још сасвим моје, да чије би било, кад све до сад нисам знала да се може коме поклонити.“ Поклониће га Змају, то налазимо у његовој збирци песама.

Овде читамо нешто друго. Читамо писмо у којем има свега, сигурности и стрепње, блакости и бриге, милости и муке, у којем се речитост претвара у шум, знање о свету у напрелину, а душа се растаче као просуто млеко пред коритом над којим нема грубих речи, јер све је љубав, чак и кад је нема и чини се да је неће бити...

... у тихој ноћи, док сунце спава.

Два лабуда плове језером полако, упијају сунчеве зраке, вода облива њихово перје, није им хладно, приближавају се обали тек да се протегну, вратиће се средини, али прилази им пас, ускаче у воду и почиње да лаје, скоро режи док не види да лабуд шири своја крила у лук, срце се види, издиже се благо изнад воде и испушта чудан звук, као да и он лаје, не да на другог лабуда, величанствен и непоколебљив, мада није див, гура пса од себе и овај се још мало туда мува, пије воде, да не буде да је без разлога улазио, па полако излази, а лабудови плове даље, не журе се, као да се ништа није збило, јер њихова лепота је стоичка, какве су све лепоте, чак и у тренутку у којем се мргоде јер их неко дира.

Не треба дирати лабудове.

**

Пре неколико година на Стражилову две или три девојке, не сећам се, фотографишу се и једна од њих застаје и каже весело — "Хајде сад једну поред гроба".

На Стражилову је сахрањен Бранко Радичевић, дуго након своје прве сахране у Бечу. Знамо да су се неки из ученог света противили што се његове кости преносе у Србију, те не мислим да би му засметала ова несвесна опаска девојака на излету, али засметала је мени, па сам је — као што сада и вама причам — често причала својим пријатељима и ученицима, илустријујући тиме да је људима данас важнија фотографија од онога што њома није обухваћено или што се на њој и не да наслутити.

На овом брду Фрушке горе почива велики српски песник, отац свих српских песника, и то би требало знати кад се пред камени споменик дође, макар се ни-кад не читали његови дитирамби. Да буде јасно — нема ничег лошег у томе што се омладина пење стрмим стазама и жели да сачува успомене на такве дане, али не ваља што фотографија постаје једини ужитак, толико снажан да све друго нема снагу да заблиста, нити се покаже у своме светлу.

А и како би — питам узгред — од толиких блицева?!

**

Јуче на гробљу, док сам на чесми сипала воду у бочал, пришле су ми две девојчице — тамније коже и мусаве, упрљане блатом и чоколадом. Једна за другом су ишле, старија је водила млађу, па кад су виделе да морају стати

у ред како би очистиле руке и лице, ова старија ми је пришла, мирно рекла да не треба да журим и да ће њих две сачекати док вода не истече у мој бокал.

Нисам се надала сусрету на гробљу, обично је пусто кад се тамо оде, тек је реткост децу видети. Човек се припреми никог да не сретне, па га сваки живи сусрет узнемири, троне из расположења на које се већ приви-као кад је угледао високу капију и зелени дрворед.

Старија девојчица као да је разумела место на којем се налази, а можда и мене којој прилази, па су њене речи биле изговаране благо, никог да не повреде, а да се, ипак, покаже да међу тим сивим редовима и плочама на којима су имена људи — има и неког живог. Представила се, рекла да се зове Дуња и питала ме имам ли ћерку. Кад сам одговорила одрично, рекла је као велика: и боље. Погледала би у сестру, док је ова скакутала око ње и руке трљала о поцепану мајицу.

Напунила сам бокал водом, одмакла се од чесме, њима двома препустила трон и насмејала се. Обузеле су ме радост и благост, а не знам зашто, да ме неко пита.

Касније сам видела да су на гробље дошле с родитељима. Мајка је седела на клупи, причала с господином који се ту затекао, а муж је пришао и питао треба ли каква помоћ, трава да се почупа и ашовом уреди мокра земља. За њим је дотрчала млађа ћерка, заборавила сам јој име код чесме и питала ме срдечно — како сам. Одговорила сам јој да сам добро, а била сам добро јер ме је њено питање разнежило. Осетила сам искреност, схватила да ме дуго нико на тај начин није питао како сам, и да је било прилике, рекла бих јој шта ме све тишти, а

она би, тако ми се чини, разумела понешто и децје узвратила — да ће бити све у реду, иако смо на гробљу и хо- дамо у тишини.

Њен отац ми је помогао да уредим врт. Могла сам и сама, али хтела сам да и ја њима помогнем, можда још мало да останем близу људи који немају динара, сваког дана долазе на гробље не би ли коме били при руци и нешто зарадили, и који уче своју децу врлини.

Размишљала сам касније колико мора бити тешко подизати их у немаштини и доводити их да се свакога дана, у тишини међу споменицима, уче реду. Онда сам схватила да су можда, показујући им чега све нема, рекли шта једино имају, били господари или слуге. Имају себе, кишно небо над собом и руке којима ће уредити растреситу земљу.

Поздравили смо се, они су отишли својим путем, мислећи, вероватно, како су ми помогли у оном за шта су добили новац. Не знају да су ми причинили радост и да сам срећна што сам их јуче срела тамо где су сусрети с другима — бол.

*

**

Има до ње неколико сати хода, вијугавим, стрмим, сеоским путем. Збијена у малој авлији, иза камених зи- дова, неугледна, да није дуда чија крошња удара у поха- бани кров, не би знао кад дођеш јеси ли на добром путу, јер је камења свугде и ретко шта се истиче. Али — ако тра- жиш њу, сетићеш је се још из детињства, с оцем си дола- зила старе ујаке да обиђеш за славу или овако. Питаш успут пролазнике, а немаш кога, где је, знају ли, кажу — наставите право, на крају цесте је, нећете промашити.

После ње, знам и сама, нема више ничег, крај је света. Има змија, причају, причали су, али то су оне доброћудне, кад их ухватиш, пустиш их, буде ти жао, бар неко да је ту. Расте успут и оштро биље, смиље, драча, сто му мука ако се посечеш, на лист да ставиш рану и наставиш даље.

И наставиш и даље и дођеш и видиш – да је ту.
Стара камена кућа.

У њој собе две, мања и већа, примаћа и спаваћа. Утопљене, лепе, недостаје им под, на једном кревету шарени покривач исткан давно, пећ на улазу лево, креде-нац и корпа за дрва, да, и сто, две столице.

Ништа више.

И стара тетка, покривена марамом, не зна куд ће пре – кокоши да нахрани, вода да истече, грах да справи, недалеко од ограде покојног комшије мало да помете и који вез руком да извуче, да не би заборавила стари потез и девојачку љубав.

Живи већ дуго ту, кад је свећа угашена и кад с првим зрацима сунца ујутро засветли.

Живи опијена „зраком, млеком и белом јутарњом росом“.

Живи и ништа јој друго не треба.

А мени треба да је се сетим често, да не бих забора-вила – како се живи.

Или зашто.

Овде је то исто.

*
**

Биртија ми се увек чинила погрдним именом.

Ову – Наном зову.

Седамдесетих година недалеко од ње филмови су снимани, Гидра се и данас може видети у понеком сачуваном кадру, знало се – уопште – да ту долази фини

свет. Време је протицало, мењала се мода, неке друга места постајала су боља, али је Нана — ко би знао зашто — сачувана. Није почела да продаје женске чарапе и бели лук, али није баш ни улагала у своју вањштину, па јој име с почетка и пристаје.

Дуго је већ гледам с терасе, сваки дан прођем поред, немам куд, али никад нисам села да ту нешто попијем, осетила бих стид. Шта би комшије помислиле да ме издалека спазе како срчем топао чај и правим се да до куће немам минут хода? Сад ме нервира и газдин пас који непријатно лаје на пролазнике, а овај од јутра под гасом — не обазире се много. Некад и не чује да су пролазници узнемирени, јер један гитариста свира стару музику и као да дозива Гидру и пређашње време.

У овом садашњем — мало тога на први поглед ваља.

Међутим, јуче сам спазила младића који седи у Нани. Наручио је кафу, на столу се налазила једна књига, а у руци је држао другу и — читао. Неометен осталим гостима, старијим госпођама које су теглиле колица и децом која су трчкарала поред жардињера, погледао би понекад мимо лектире, али више да упије прочитано, него да не прочита написано. И тако сат или два.

Мило ми га је било гледати.

Неко ми је касније рекао да сврати често у Нану и да чита, онако као јуче.

И сад — кад год погледам пут њених столова и цвећа у које келнерица сипа непопијено пиво, помислим да ме је завео декор, предрасуда, а да о њој стварно — као о много чему — не знам ништа.

У последње време често читам или слушам о томе како је неупорност код људи увек знак незаинтересованости, да онај који нешто жели увек то и оствари, нарочито када је реч о међуљудским односима. Жене су склоне закључцима да мушкарац који их упорно не зове, у ствари, ништа и не жели, док ови други верују да када жена у себи гаји симпатију према некоме, онда то и покаже.

Овако би било да су људи плитак поток, па чим се нагнеш, све и видиш. Нема се у шта заронити, вода би тек до чланака дошла. Међутим, није тако и зато се не слажем са оним што сам на почетку написала, а разлог је једноставан – многи људи не разумеју своје дубине, нису их освестили и понашају се по каквом диктату, наученом или стеченом, исто је, па њихове реакције често нису одраз њихове аутентичне воље. Додуше, свако реагује онако како једино може или зна, па у том смислу нема говора да се нешто чини против себе, напротив, све је увек у складу са собом.

Ипак, младић који одраста у неинтелектуалној породици у којој се не чита, нити се воде други разговори од оних о плати и ко ће поћи у продавницу по млеко, ако и сретне девојку која пише поезију и она му се свиди, неће поћи тим путем, претпостављамо, не зато што му се она заправо не допада, већ зато што не зна како са њом, а пошто није охрабрен да истражи свет изван свога, вратиће се у своје скровиште, јер је ту база, да ли и смисао?

Неко ће рећи да овде нисам у праву, жеља за лепотом или животом, како год, јача је од приземног нагона, дакле, свако ће посегнути за оним што му буди душу и

чему се радује, све и да га други у томе не подржавају, он подржава себе.

Али — приметимо — да је тако, онда би свако, вођен баш тиме, проводио своје дане у миру и видело би се да је добро, јер све се на човеку види, и одело и душа и мисао, па ако је дотеран, треба видети како говори, јесу ли му мисли расуте, гази ли сам своје речи и уме ли да каже како му је, а ако и ту све буде у реду, треба поћи путем којим гледа, чути шта скрива и чему се смеје, да ли се уопште смеје, онако од срца, да и другоме поред њега заигра осмех на лицу, јер онај што се не смеје, крије неку тугу у себи и љут је што не живи како би желео.

Да буде јасно — сви ми живимо како бисмо хтели, али, важно је разумети, често не живимо колико бисмо смели. А смелост је и храброст и реткост.

